

УДК 371.315.7:37.025:615:477.74-25:374.72

В. М. Запорожан, В. Й. Кресюн, Ю. І. Бажора, В. В. Трохимчук

ПРОГРАМА РОЗВИТКУ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ ОДЕСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Одеський державний медичний університет

Сучасний стан розвитку фармацевтичної освіти в Україні

В аптечній мережі України працює понад 80 000 фахівців, з яких лише 29 % — з повною вищою освітою. Контрольно-аналітичні лабораторії та структурні підрозділи державної інспекції з контролю якості лікарських засобів укомплектовані переважно провізорами-спеціалістами. Проте значна частина працюючих у фармацевтичних закладах не мають спеціальної освіти. Все це зумовило розширення мережі фармацевтичних факультетів при вищих медичних навчальних закладах, кількість яких вже досягла середнього рівня розвинених країн світу.

До 1992 р. в Україні існували 3 факультети вищих медичних (фармацевтичних) закладів освіти, що традиційно здійснювали підготовку фахівців за спеціальністю «Фармація». Насамперед це Українська фармацевтична академія (з 1999 р. — Національна фармацевтична академія України, а з 2000 р. — Національний фармацевтичний університет), Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького і Запорізький державний медичний університет.

Останніми роками в незалежній Україні мережа вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку провізорів за спеціальністю «Фармація», розширювалась таким чином:

— з 1997 р. — Національний медичний університет ім. О. О. Богомольця, Луганський державний медичний університет;

— з 1999 р. — Івано-Франківська медична академія, Медичний інститут Української асоціації народної медицини (м. Київ);

— з 2000 р. — Тернопільська державна медична академія ім. М. Я. Горбачевського, Вінницький національний медичний університет;

— з 2001 р. — Одеський державний медичний університет.

За такий короткий період збільшилася кількість фармацевтичних спеціальностей. Так, до

1992 р. напрямом «1102.Фармація» складався лише з однієї фармацевтичної спеціальності підготовки фахівців. Сьогодні підготовка спеціалістів і магістрів у фармацевтичній галузі здійснюється за спеціальностями: «Фармація», «Технологія парфумерно-косметичних засобів», «Технологія фармацевтичних препаратів», «Клінічна фармація», «Аналітичний контроль якості хімічних лікарських сполук».

Провізорів загального профілю і магістрів фармації за спеціальністю «Фармація» для аптечних закладів, підрозділів державної інспекції з контролю якості лікарських засобів, фармацевтичних фірм й аптечних складів готують у таких вищих навчальних закладах України: Національний фармацевтичний університет (НФаУ), Національний медичний університет ім. О. О. Богомольця, Львівський національний університет ім. Данила Галицького, Вінницький національний медичний університет, Одеський державний медичний університет, Запорізький державний медичний університет, Луганський державний медичний університет, Івано-Франківська медична академія, Тернопільська державна медична академія ім. М. Я. Горбачевського, Медичний інститут Української асоціації народної медицини (м. Київ).

За спеціальністю «Технологія фармацевтичних препаратів» (до 1998 р. «Промислова фармація») здійснюється підготовка інженерів-технологів для підприємств фармацевтичної галузі у 5 вищих навчальних закладах України: Національний фармацевтичний університет, Український державний хіміко-технологічний університет (Дніпропетровськ), Львівський національний технічний університет «Львівська політехніка», Рубіжанська філія Східно-Українського державного університету, Одеський національний політехнічний університет.

Випускники за спеціальністю «Технологія парфумерно-косметичних засобів» забезпечуються роботою у косметологічних клініках, салонах краси та на парфумерно-косметичних

підприємствах. З 1997 р. цю спеціальність ліцензовано в Національному фармацевтичному університеті.

Спеціальність «Аналітичний контроль якості хімічних лікарських сполук» приваблює можливістю здійснювати стандартизацію і контроль якості ліків за допомогою сучасного лабораторного обладнання в промислових умовах та контролю-аналітичних лабораторіях.

Перспективна і нова спеціальність «Клінічна фармація» стала сполучною ланкою між лікарем і клінічним провізором. Її запроваджено вже у 6 вищих навчальних закладах України: Національний фармацевтичний університет, Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького, Тернопільська державна медична академія ім. М. Я. Горбачевського, Кримський державний медичний університет, Буковинська державна медична академія, Дніпропетровська державна медична академія.

Базою для підготовки провізорів і досить важливою ланкою в аптечній мережі є фармацевти — молодші спеціалісти, яких сьогодні готують 16 відділень медичних закладів освіти I–II рівнів акредитації за трьома спеціальностями: «Фармація», «Виробництво фармацевтичних препаратів», «Аналітичний контроль якості хімічних лікарських сполук». Крім того, підготовку фармацевтів здійснюють технікум Національного фармацевтичного університету і Житомирське фармацевтичне училище.

Запровадження державного контролю рівня кваліфікації випускників створили всі умови для об'єктивізації оцінки підготовки фармацевтичних фахівців у навчальних закладах освіти різних форм власності. Першим етапом проведення таких заходів стало запровадження ліцензійного іспиту за спеціальністю «Фармація», який складається з двох ліцензійних тестових іспитів — «Крок-1» і «Крок-2». Для незалежної експертизи оцінки створено Центр тестування професійної компетентності фахівців з вищою медичною та фармацевтичною освітою при МОЗ України.

Важливим завданням фармацевтичної освіти є підготовка кадрів вищої кваліфікації для нещодавно відкритих фармацевтичних факультетів вищих навчальних закладів України. Провідну роль у цьому процесі відіграє Національний фармацевтичний університет, який завдяки власному потужному потенціалу науково-педагогічного складу має можливість проводити стажування викладачів фармацевтичних факультетів, підготовку кандидатів і докторів наук.

Підвищення кваліфікації провізорів-спеціалістів здійснюють Київська медична академія післядипломної освіти ім. П. Л. Шупика, Інститут підвищення кваліфікації спеціалістів фармації, який входить до складу Національного фармацевтичного університету, факультети післядипломної освіти Львівського національного та Запорізького державного медичних університетів.

З метою координації фармацевтичної освіти в Україні створено Науково-методичну комісію з фармації Міністерства освіти та науки України при Національному фармацевтичному університеті. Один із найбільш значних здобутків її діяльності — створення галузевих стандартів вищої освіти нового покоління відповідно до потреби фармацевтичної галузі.

Для поліпшення теоретичної та практичної підготовки студентів, узагальнення досвіду підвищення кваліфікації та фахової майстерності провізорів-інтернів, магістрів фармації, аспірантів і науково-педагогічного складу вищих навчальних закладів освіти наказом Міністерства охорони здоров'я України від 09.11.98 р. № 317 серед провідних кафедр медичних і фармацевтичних закладів освіти IV рівня акредитації були визначені опорні кафедри за спеціальністю «Фармація» у Національному фармацевтичному університеті, Львівському національному медичному університеті ім. Данила Галицького, Запорізькому державному медичному університеті та Інституті підвищення кваліфікації спеціалістів фармації.

Опорні кафедри з підготовки провізорів

1. Запорізький державний медичний університет:

- неорганічної хімії;
- аналітичної хімії;
- загальної гігієни та екології з курсом соціальної медицини та організації охорони здоров'я;
- біологічної хімії;
- фармацевтичної хімії;
- фармакології та медичної рецептури з курсом клінічної фармакології та фармакотерапії.

2. Львівський національний медичний університет:

- фізики;
- вищої математики;
- біології і фізіології з основами анатомії;
- першої долікарської допомоги;
- фармакогнозії;
- токсикологічної хімії.

3. Національний фармацевтичний університет:

- української та латинської мов;
- інженерних та інформаційних технологій;
- органічної хімії;
- фізичної та колоїдної хімії;
- ботаніки;
- патології;
- фармакології;
- клінічної фармації (у т. ч. і для курсів лабораторної та функціональної діагностики);
- аптечної технології ліків;
- заводської технології ліків (у т. ч. і для курсів технології парфумерно-косметичних засобів);
- організації та економіки фармації;
- менеджменту та маркетингу у фармації (у т. ч. і для курсів історії медицини і фармації);

— екстремальної та військової медицини (у т. ч. і для курсів фармацевтичного і медичного товарознавства).

Створення та розвиток фармацевтичного факультету

За наказом ректора Одеського державного медичного університету 24 грудня 2002 р. № 447-о на підставі наказу МОЗ України від 28 серпня 2001 р. № 342 розпочав роботу фармацевтичний факультет у складі 4 профільних кафедр: організації та економіки фармації (зав. кафедри д-р фарм. наук, проф. В. В. Трохимчук), фармакогнозії (зав. кафедри д-р мед. наук Я. В. Рожковський), фармацевтичної хімії (зав. кафедри д-р хім. наук Е. І. Іванов), технології лікарських засобів (зав. кафедри канд. біол. наук, член-кор. МАІ І. І. Лук'янчук).

Найближчим кроком щодо удосконалення роботи нового факультету є акредитація спеціальності 7.110201. «Фармація». Після здійснення першого випуску провізорів виникне потреба в ліцензуванні та акредитації спеціальності 8.110201. «Фармація» (магістр фармації) щодо впровадження підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації, у т. ч. для іноземних громадян.

Наступним етапом освітньої діяльності університету стане відкриття нових кафедр, спеціальностей 7.110202. «Технологія парфумерно-косметичних засобів (напрямок 1102. «Фармація»)) та 7.110206. «Клінічна фармація (напрямок 1102. «Фармація»)), а також віртуальних баз дистанційного, телекомунікаційного навчання в обласних центрах Південного регіону України. Все це дозволить запровадити магістратуру та первинну спеціалізацію (інтернатуру) за фахом «Фармація» з подальшим перетворенням її в резидентуру (безперервність фармацевтичної освіти).

Організація навчально-виховного процесу на факультеті

Навчально-виховний процес (проведення усіх видів занять за розкладом, самостійна робота студентів, заліки, екзамени, кураторство тощо) організується на кафедрах університету за напрямком 1102. «Фармація» за спеціальністю 7.110201. «Фармація» (провізор-спеціаліст) відповідно до встановлених вимог.

Протягом найближчих двох років буде запроваджена спеціалізація на профільних кафедрах, що дозволить випускникам університету опанувати не тільки основний фах, а й нові види фармацевтичної діяльності («Організація та регулювання діяльності підприємств фармацевтичної галузі», «Виробництво та застосування парфумерно-косметичних засобів», «Технологія гомеопатичних лікарських засобів», «Контроль якості лікарських препаратів» тощо) з набуттям конкретних практичних навичок.

Найближчим часом належить започаткувати контрольні заходи — проведення ліцензійного іспиту за спеціальністю 7.110201. «Фарма-

ція». В нашому університеті відповідно до графіка МОЗ України ліцензійний іспит «Крок-1» проводитиметься 28.09.2004 р. зі студентами 4-го курсу фармацевтичного факультету.

Створення практичної бази підготовки провізорів тісно пов'язане з організацією та функціонуванням власних фармацевтичних установ і навчально-виробничо-наукового комплексу на базі університету із залученням існуючого потенціалу регіональних державних навчальних закладів, фармацевтичних підприємств і установ. У подальшому така комплексна база дозволить реалізувати програми навчальних і виробничих практик і допоможе студентам опанувати практичні навички з ботаніки, фармакогнозії, аптечної і промислової технології, стандартизації лікарських засобів, клінічної фармації, організаційно-економічного, маркетингового аналізу діяльності аптечних установ.

Підсумком роботи з підготовки провізорів-спеціалістів стане організація і проведення первинної спеціалізації (інтернатури) та удосконалення (ПАЦ і ТУ) практичних фармацевтичних фахівців (провізорів, фармацевтів) за участі професорсько-викладацького складу та під егідою НФаУ і КМАПО, а після акредитації нашого університету — на власній базі, з наступним запровадженням атестації магістрів фармації, провізорів-організаторів, провізорів-аналітиків, провізорів загального профілю, провізорів і фармацевтів.

Рівень педагогічної майстерності, фахової підготовки (стажування) і мовного удосконалення професорсько-викладацького складу залишається вагомим показником рейтингу факультету.

Організація навчально-методичної роботи

Перед колективом університету стоїть завдання щодо розробки вузівської частини освітньо-кваліфікаційної характеристики (ОКХ) нового покоління, що доповнює нормативну частину і відображує регіонально-галузеві особливості підготовки фармацевтичних кадрів. До цієї частини ОКХ входять нові завдання діяльності, професійні дії з урахуванням регіональних особливостей. Можливе також доповнення до списку практичних навичок, які мають опанувати провізори-випускники, розширення переліку інструментальних методів стандартизації лікарських препаратів. Крім того, може бути більше уваги зосереджено на тих лікарських засобах, які синтезовані за участі колективу університету або апробовані на базах, де працюють його члени, а також поглиблене вивчення лікарських рослин, що характерні для Південного регіону. Ця частина ОКХ затверджується в університеті і разом з основною складовою ОКХ виконує функцію вузівського еталону якості підготовки випускника.

Якісна реалізація навчального плану можлива за умови кваліфікованої підготовки робочих програм з основних й елективних дисциплін та їх методичного забезпечення з урахуванням особливостей і специфіки підготовки про-

візорів. Відсутність окремих підручників можливо частково компенсувати підготовкою колективами кафедр і виданням навчально-методичних, навчальних посібників для самостійної роботи студентів, практикумів, курсу лекцій, комплектів методичних розробок для проведення всіх видів занять на власній поліграфічній базі, яка є однією з кращих в Україні.

Організація науково-дослідної роботи на факультеті

Наукова діяльність факультету є частиною такої роботи в університеті. Основним напрямком роботи співробітників факультету є пошук та розробка нових лікарських засобів, харчових добавок та фармакоекономічне обґрунтування їх раціонального використання для медичного застосування з урахуванням регіональних умов.

Важливим етапом є інтеграція в університетську тематику, організація планування комплексних університетських (пошукових) науково-дослідних робіт з фармацевтичної тематики та їх успішне виконання.

Як організаційний захід суттєвим є створення університетської проблемної комісії «Фармація» — координатора наукової діяльності в інтересах університету та з врахуванням вимог проблемної комісії «Фармація» МОЗ України та НАН України.

Доступ і використання можливостей мережі Інтернет на рівні кафедр допоможе активізувати роботу науково-педагогічного складу та студентів університету і підвищить рівень науково-інформаційних досліджень.

Підготовка кадрів і комплектування ними профільних кафедр фармацевтичного факультету відповідно до ліцензійних вимог залишається важливим завданням, яке можливо найближчим часом вирішити шляхом залучення провідних спеціалістів з інших регіонів на посади науково-педагогічного складу та підготовкою кадрів силами докторів наук факультету. Реальним стає навчання цільових аспірантів і докторантів на госпрозрахунковій основі в Національному фармацевтичному університеті та відкриття власної аспірантури за фахами 15.00.01. «Технологія ліків та організація фармацевтичної справи» і 15.00.02. «Фармацевтична хімія і фармакогнозія».

Науково-дослідна робота на кафедрах тісно пов'язана з діяльністю студентського наукового товариства факультету. Зміцнення існуючих студентських наукових гуртків на профільних кафедрах підвищить інтерес студентів до проблем фармацевтичної науки та розширить можливість участі молоді у міжвузівських наукових конференціях.

Створення матеріально-технічної бази факультету

Поетапне створення навчальних і наукових баз профільних кафедр та їх розміщення в сучасних приміщеннях, обладнання технікою новітніх технологій залишається головним показником рейтингу факультету і дозволить розгорнути сучасну виробничу аптеку XXI століття

на клінічній базі університету. Перспективним залишається створення й обладнання лабораторії контролю якості та стандартизації високотоксичних препаратів (наркотичних, психотропних, прекурсорів та ін.), що має бути акредитована за стандартами GLP.

Подальше комплектування бібліотечного фонду навчальною літературою, науковою періодикою з фармацевтичної тематики є пріоритетним у період становлення факультету.

Співробітництво факультету з державними, недержавними та громадськими фармацевтичними організаціями

Ця робота спрямована на підвищення рівня підготовки фахівців і педагогічної майстерності науково-педагогічного складу. Плідна співпраця професорсько-викладацького складу факультету з науково-педагогічними колективами провідних кафедр Національного фармацевтичного університету (м. Харків), Запорізького державного медичного університету, Одеського національного політехнічного університету та іншими закладами, що здійснюють підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації фармацевтичних спеціалістів за спеціальностями 7.110201. «Фармація», 7.110202. «Технологія парфумерно-косметичних засобів», 7.110206. «Клінічна фармація», 7.110204. «Технологія фармацевтичних препаратів» і 7.110205. «Виробництво фармацевтичних препаратів (напрямок 1102. «Фармація»)», значно розширить і збагатить творчі стосунки колективів.

Для обміну досвідом між фармацевтичними факультетами України та з метою підвищення рівня методичної роботи доцільно використовувати можливості науково-методичної лабораторії з питань фармацевтичної освіти НФаУ, що створена для виконання завдань з реформування фармацевтичної освіти у вищих навчальних закладах освіти МОЗ України за напрямком «Фармація» та залучення професорсько-викладацького складу і вирішення наукових проблем методики викладання навчальних дисциплін.

Залучення науковців факультету до роботи у складі комісій з атестації провізорів і фармацевтів при управління охорони здоров'я допоможе узагальненню передового досвіду фармацевтичних установ, зміцнить зв'язок між теорією і практикою фармацевтичної справи.

Важливу роль у вихованні випускників університету відіграють Асоціації фармацевтичних працівників України та інших провідних держав, що популяризують фармацевтичну справу і провізорські професії.

Таким чином, програма розвитку фармацевтичного факультету, яка затверджена на засіданні Вченої ради, дозволить планомірно розбудувати фармацевтичну справу в Південному регіоні України. Сьогодні фармацевтичний факультет нашого університету є перспективним, успішно працює, розвивається та інтегрує фармацевтичні установи міста і області в інтересах підготовки кваліфікованих кадрів для потреб практичної фармації.

